

13. Gjuro Szabo: **Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji**. Z 234 slikami. Izvanredno izdanje Matice Hrvatske. U Zagrebu 1920. Tisak kr. Zemaljske tiskare. Članska cijena K 50.—, knjižarska c. K 60.—

14. Avgustin Ujević: **Lelek sebra** (ciril.) Beograd. S. B. Cvijanović 1920. Cijena 5 din. Pesmi.

15. Izidor Cankar: **Obiski**. »Nova knjižnica«, št. 5. Ljubljana 1920. Natisnila Jugosl. tiskarna. Založila in izdala »Nova založba«. Cena K 48.—.

SLOVENSKA MATICA.

Narodno zedinjenje je prisililo tudi Slovensko Matico, da je pričela misliti na času primerno presnovo svojega delovanja. Matičin odbor je razpravljajal o tem zlasti spomladi leta 1920. Govorilo se je, naj bi postala Matica začetek bodoče slovenske akademije, ki se je zamislila na široki, moderni podlagi. V njej naj bi živela Matica dalje kot poseben literaren razred. Društvo slovenskih leposlovcev pa je delovalo na to, da ostane Matica literarno društvo in založnica leposlovnih in poljudno-znanstvenih knjig. V ta namen je spremenilo matična pravila in jih predložilo matičnemu odboru in občnemu zboru. Pravila so bila z malimi spremembami sprejeta in potrjena od vlade. Bistvo spremenjenih pravil je, razširiti matično delovanje s tem, da bo izdajala poleg rednih tudi izredna izdanja, da si osnuje v lastni hiši po možnosti knjižarno in misli tudi na tiskarno in knjižovnico. Število odbornikov se zniža od 40 na 20, s pripombo, da mora biti med temi dvajsetimi 16 književnikov. Med člane se uvrste še pokrovitelji, pregledniki računov se zamenjajo z važnejšim nadzorstvom in volitve se spremene v toliko, da volijo vselej odbor in nadzorstvo poleg častnih članov, pokroviteljev in ustanovnikov le tisti letniki, ki so bili za povrstjo tri zadnja leta matični naročniki. Glasujejo samo navzoči. — Na izrednem zboru dne 7. novembra 1920 so bili izvoljeni v odbor književniki: dr. Anton Breznik, Ante Debeljak, dr. Josip Debevec, dr. Fran Detela, Fran Finžgar, Vida Jerajeva, dr. Alojz Kraigher, dr. Ivan Lah, Vladimir Levstik, dr. Dragotin Lončar, Milan Pugelj, Maks Pleteršnik, dr. Ivan Prijatelj, dr. Ivan Tavčar, Ivan Zorec in Oton Župančič. Za odbornike gospodarje: Frid. Juvančič, Jos. Kramar, Avg. Tosti, Iv. Zorman. V nadzorstvo: Iv. Hiter, Ivo Peruzzi in Zorko Prelovec. Nato je izvolil odbor za predsednika dr. Drag. Lončarja, za prvega podpredsednika dr. Iv. Prijatelja, za drugega podpredsednika Frana Finžgarja in za blagajnika Iv. Zorca. Tajnik je M. Pugelj. Novi odbor je sklenil Slovensko Matico poživiti ter jo po možnosti razviti v večje narodno založništvo. Svoje delo je pričel s tem, da je odredil tisk zemljevida slovenskega ozemlja. Za leto 1920. izda zopet redno publikacije, in sicer: kratko spomenico v spomin petdesetletnice matičnega delovanja, dve knjigi pripovedne vsebine in eno znanstvene. Obenem se je posvetoval o izrednih publikacijah ter namerava založiti v kratkem dvojje pesniških zbirk za mladino. Letna članarina znaša 40 K, ustanovna za juridične osebe 1000 K, sicer 500 K, pokroviteljina za juridične osebe 3000 K, za posameznika 2000 K, naročnina na zemljevid 80 K.

NARODNA GALERIJA V LJUBLJANI.

Leta 1918., še pred prevratom, se je v Ljubljani ustanovilo dolgo pogrešano in pričakovano društvo »Narodna Galerija«. Namen društva je glasom pravil: »Ustanovitev, izpopolnjevanje, vzdrževanje in varstvo javne slovenske umetnostne galerije, t. j. zbirke slikarskih, plastičnih, grafičnih in stavbarskih umotvorov umetnikov slovenskega pokolenja, bodisi moderne, bodisi starejše dobe.« Društvo ima nadalje namen: »Vse že obstoječe umetniške zbirke, spadajoče v navedeni okvir, združiti v celokupnost.« Naposled je društveni smoter tudi: »Zgradba ali pridobitev poslopja za slovensko umetniško galerijo, končno pospeševanje in raziskovanje domače upodablajoče umetnosti potom sestankov, predavanj, nagrad in izdajanje spisov in reprodukcij.«

Program »Narodne Galerije« je, kot vidimo, zelo obširen. V dosego navedenih smotrov zbira društvo denarna sredstva z darili in volili društvenih podpornikov in s članarino. Za prvo poslovno leto izkazuje bilanca 42.013 K 76 vin. nadhodkov; rednih članov je štelo društvo 103, ustanovnikov, ki so vplačali vsaj po 500 K, pa 31. Število članov je zelo pičlo in daje našemu razumništvu slabo spričevalo. Treba je, da se najmanj podeseteri, če bo »Narodna Galerija« hotela vsaj deloma izpolnjevati svojo važno prosvetno misijo. Sodelovanje čim širših plasti naroda pa je nujno potrebno že iz vzgojnega stališča. S tem se budi zanimanje za lepe umetnosti in se jim utira pot med ljudstvo, ki je dandanes skoro docela izključeno od uživanja njih plodov.

Društveni odbor se je lotil z vno poverjene mu naloge. Zanimal se je za razne večje zbirke in je dosegel, da mu je ljubljanski mestni magistrat izročil v varstvo precejšnjo mestno zbirko slik in kipov. Iz nabranega društvenega premoženja je nakupil odbor 25 del, večinoma slike, še živčih slovenskih umetnikov. Za te umotvore, med katerimi se nahaja nekaj prav reprezentativnih del, se je izdalo skupaj 47.430 K. Spojivši jih z umetninami, prepuščenimi iz mestne umetnostne zbirke, ki šteje nekatera prvovrstna dela (Grohar, Jama itd.), je bil temelj slovenske »Narodne Galerije« s tem položen. Razen tega je uspelo odboru, da je prejel precej posameznih, osobito starejših umotvorov v svojo last, drugi so mu pa obljubljeni, nekateri prepuščeni v varstvo. Najlepše pa se je eksistenčna upravičenost »Narodne Galerije« dokazala z otvoritvijo prve zbirke umetnin, ki stoji v znamenju moderne slov. upodablajoče umetnosti. Razstavne prostore je zaeno s svojo umetnostno zbirko odstopila mestna občina ljubljanska in pokazala, da ve ceniti pomen in važnost »Narodne Galerije« za Ljubljano in celo Slovenijo.

Tako so se dne 7. marca 1920 prvič odprla vrata najmlajšega našega kulturnega zavoda. Zgodilo se je to brez hrupa in zunanjih ceremonij, čisto natihem in brez reklame. V štirih okusno opremljenih prostorih s še dokaj zadovoljivo svetlobo je razstavljenih nekaj nad osemdeset del slovenskih umetnikov, počenši z A. Azbetom. Zastopani so, da navedemo samo najbolj znana imena: nestor naših slikarjev, Frankè, I. Grohar, R. Jakopič, M. Jama, I. Kobilčeva, M. Stern, F. Tratnik, I. Vavpotič, F. Vesel in kiparji F. Berneker, L. Dolinar, I. Napotnik in I. Zajec. Galerija hrani tudi mavčev odlitek znamenite Meštrovičeve »Udovice«. Že iz navedenih imen je razvidno, da je »Narodna Galerija«, skromna sicer po obsegu, vendar precej verna slika našega novejšega razdobja v upodablajoči umetnosti. Po svoji notranji moči jo bomo brez strahu mogli staviti v eno vrsto s podobnimi ustanovami tujih narodov, čim zberemo raztresene ude slovenskega ustvarjajočega genija.

»Narodna Galerija« je pristopna javnosti vsako nedeljo in praznik od 10. do 12. in ob četrtkih od 15. do 17. ure. Nahaja se v I. nadstropju Kresije v Ljubljani, Šolski drevo-red št. 2, kjer se ob navedenih urah sprejemajo novi društveni člani. Redna članarina znaša letnih 30 K.

Drugim, srečnejšim narodom so ustanavljali take zavode vladarji in premožni meceniz iz preobilice svojih sredstev. »Narodna Galerija« se obrača do slovenskega naroda, da si sam ustvari tudi ta tempelj lepote in umetnosti, kakor si je zgradil vse drugo, kar ima, iz lastnih moči. V dejanjih se kaže kultura, ne v besedah. Naj ne bo slovenskega človeka, ki mu je umetnost kot najočividnejši znak narodove duše resnično mar, da bi ne bil član naše »Narodne Galerije«.